

3. Смолянинов А.Г. Рука — мозг / Смолянинов А.Г., Ванчова А. — Бритислава — Киев — Москва — Мюнхен, 2011. — 112 стр.
4. Schwabe C. Methodic of Music therapy / Schwabe C. — LeipzigBorth. 1980. — 248 p.

УДК: 376-056.26:617.75:159.937.52]-053.4

Рецензент
Гудим І.М.
кандидат
педагогічних наук

КОНДРАТЕНКО С.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПРОСТОРОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Стаття присвячена висвітленню результатів теоретичного аналізу проблеми просторового орієнтування у дітей з різними порушеннями зору (сліпі, слабозорі, з амбліопією і косоокістю). Розглянуто основні напрями педагогічної роботи з розвитку навичок просторового орієнтування кожної категорії дітей.

Ключові слова: дошкільники з порушеннями зору (сліпі, слабозорі, з амбліопією і косоокістю), просторове орієнтування.

Стаття посвящена освещению результатов теоретического анализа проблемы пространственной ориентировки у детей с различными нарушениями зрения (слепые, слабовидящие, с амблиопией и косоглазием). Рассмотрены основные направления педагогической работы по развитию навыков пространственного ориентирования каждой категории детей.

Ключевые слова: дошкольники с нарушениями зрения (слепые, слабовидящие, с амблиопией и косоглазием), пространственная ориентировка.

Article showcases the results of theoretical analysis of the problem of spatial orientation in children with various visual impairments (blind, visually impaired, with amblyopia and strabismus). The main directions of development of pedagogical skills, spatial orientation of each category of children.

Keywords: Preschoolers with visual disabilities (blind, visually impaired, with amblyopia and strabismus), spatial orientation.

Орієнтування в просторі — одна з актуальних і складних проблем, що входять у сферу соціальної адаптації дітей з порушенням зору. Порушення зору, що виникає в ранньому віці, негативно впливає на процес формування просторової орієнтації у дітей. У дітей з порушеннями зору дуже утруднене сприйняття навколишнього світу, що має велике значення в загальному розвитку й навчанні даної категорії дітей. Тому роботу над орієнтуванням у просторі потрібно починати з дитиною якомога раніше, з дошкільного віку.[1]

Особливості просторового орієнтування дошкільників з порушеннями зору, зокрема, дітей з косоокістю та амбліопією, розглядалися Є.О.Незнамовой, Л.І.Плаксиной, Є.Н.Подколзіной, Л.В.Рудаковой та ін.

Дошкільники з порушенням зору характеризуються своєрідністю психофізичного розвитку, що проявляється в недостатній руховій активності, складностях формування

рухової сфери. У свою чергу, це викликає в дітей труднощі просторового орієнтування, а недоліки їх розвитку обмежують надалі їхню самостійність й активність у всіх сферах діяльності. Діти розглянутої категорії (особливо із глибокими порушеннями зору) спонтанно, самостійно не можуть опанувати навичками просторового орієнтування, а мають потребу в систематичному цілеспрямованому навчанні. [3]

Існує необхідність створення цілісної системи навчання просторовому орієнтуванню дошкільників із зоровою патологією, що мають різний ступінь пошкодження зору, тобто відносяться до різних підкатегорій: *сліпі, слабозорі, діти зі зниженим зором*. [3]

Необхідність застосування спеціальних методик у рамках цілісної системи навчання орієнтуванню в просторі викликана тим, що дошкільні освітні установи для дітей з порушенням зору, основний контингент яких - діти з косоокістю і амбліопією, відвідують також діти із глибокою зоровою патологією, тобто сліпі й слабозорі. Всі названі діти відносяться до категорії дітей з порушенням зору, але представники кожної з підкатегорій вимагають особливого підходу в процесі навчання просторовому орієнтуванню, тому що різний ступінь важкості зорової патології вносить своєрідність у її розвиток. [3]

Розглянемо докладніше, що характерно для просторового орієнтування кожній підкатегорії дошкільників з порушенням зору.

Так, у *сліпих дітей* спостерігається страх перед пересуванням у просторі. Обумовлено це тим, що в дітей, як правило, не сформований основний рух такий, як ходьба. Така дитина потребує спеціального відпрацювання техніки ходьби, що містить у собі й певне положення тіла, і постановку ступнів, почуття рівноваги й координацію рухів рук і ніг. [3]

Сліпу дитину потрібно познайомити також з найближчим оточенням, попередити про небезпеки, які можуть її підстерігати, навчити уникати їх, опираючись на можливості своїх збережених аналізаторів: слуху, дотику, рухово-тактильної чутливості, нюху. У навчанні сліпих дітей необхідно також використати сполучення *дистантного* слухового з *контактним* дотиковим і тактильним сприйняттям, установалення зв'язку між дотиково сприйнятими об'єктами з їхньою звуковою характеристикою. Це дозволить дітям виділяти звуки як сигнальні ознаки предметів, об'єктів і явищ навколишнього світу і використати їх при орієнтуванні.

Батьки й педагоги повинні враховувати, що в підкатегорію *сліпі* входять не тільки тотально сліпі, але й діти, що мають різний ступінь залишкового зору, наявність якого обумовлює особливості їхнього орієнтування в просторі. Невміння сліпого дошкільника із залишковим зором користуватися ним при пересуванні також значно ускладнює,

гальмус розвитку його можливостей самостійно орієнтуватися в просторі. Необхідно навчити таку дитину (відповідно до гостроти його зору) виділяти світлові й кольорові плями, співвідносити їх з конкретними предметами або явищами, фіксувати погляд на предметах, виділяти силует або контур предметів, розрізняти на близькій відстані раніше вивчені предмети. [4]

Слабозорим дітям властива переоцінка своїх зорових можливостей, що досить негативно позначається на успішності їхнього самостійного орієнтування в просторі, тому що вони опираються на неточні, фрагментарні зорові образи. [3]

Дошкільники цієї підкатегорії характеризуються перекрученим сприйняттям предметів і їхнього розташування в просторі, обумовленим низькою гостротою зору й наявними в значній частині дітей порушеннями інших зорових функцій (наприклад, кольорового зору, звуження поля зору, характеру зору). У зв'язку із цим необхідно розвивати в дітей точність зорового сприйняття, навчити їх уважно розглядати предмети, розташовані в освоюваному просторі, виділяти за допомогою порушеного зору просторові ознаки предметів: форму, величину, обсяг, а також розташування предметів щодо себе й інших предметів. [3]

Велике значення має формування в дітей навички усвідомленого використання зору в процесі орієнтування, розвивати вміння виділяти за його допомогою зорово

сприйнятті орієнтири (світлові, кольорові). Важливо навчити дітей цієї підкатегорії користуватися в просторовому орієнтуванні залишковими аналізаторами, наприклад виділяти за допомогою слуху — звукові, а за допомогою дотику — дотикові орієнтири тощо. Для слабозорих це не менш значимо, ніж для сліпих дітей, тому що збагачує їхню уяву про якості й властивості предметів, що наповнюють простір, полегшує їхнє впізнавання й виділення серед інших, визначення їхнього місця розташування. [2]

Дошкільники з косоокістю і амбліопією становлять особливу групу дітей з порушенням зору, які — залежно від стану зорових функцій й етапу лікування зору — можуть бути віднесені або до підкатегорії *слабозорих дітей*, або до підкатегорії дітей *зі зниженим зором*. Порушення окорухових функцій у дітей з косоокістю і амбліопією викликає помилки при виділенні ними таких просторових ознак предметів, як форма, величина, обсяг. Монокулярний характер зору дітей (як правило, у період плеоптичного лікування) утруднює виконання ними різних орієнтовних дій з об'ємними предметами. [3]

В навчанні дітей цієї групи велику увагу варто приділяти формуванню навичок зорової оцінки відстаней між предметами, у визначенні віддаленості предметів «від себе». Зорове сприймання дітьми простору повинне уточнюватися, доповнюватися їхніми руховими відчуттями. Наприклад, після уважного розглядання дитиною іграшок, розташованих на

різній від неї відстані, дитині пропонують пройти до однієї іграшки й порахувати, скільки кроків вона зробила. Потім пройти до іншої іграшки, також рахуючи кроки, і порівняти, до якої іграшки вона зробила більше, а до якої менше кроків. У цьому випадку дитині наочно демонструють, що іграшки або предмети, до яких зроблене менше кроків, розташовані ближче, а ті, до яких зроблене більше кроків — далі від певної позиції в просторі (місця розташування самої дитини).

Слід зазначити, що дошкільникам з порушенням зору всіх підкатегорій властиве невміння одержувати інформацію про простір за допомогою збережених аналізаторів (слуху, дотику, нюху, рухливо-тактильної чутливості тощо.) і використати її в самостійному практичному орієнтуванні. Тому завдання формування в них полісенсорного сприйняття є загальною для всіх. Але якщо для слабозорих дітей і дітей зі зниженим зором володіння цим умінням збагатить їхні просторові уявлення, зробить їх більше конкретними, допоможе в практичному орієнтуванні, то відсутність цього вміння в сліпих дітей не дозволить їм бути активними й самостійними при орієнтуванні навіть у найближчому оточенні.

Дошкільники з порушенням зору всіх підкатегорій характеризуються малим запасом предметних і просторових уявлень, невмінням позначати в мові сприймані просторові ознаки й напрямки простору, що також обумовлює їхню труднощі при орієнтуванні в просторі. У зв'язку із цим всі ді

дітей по виділенню просторових ознак і визначенню просторових напрямків повинні супроводжуватися їхніми словесними позначеннями. У цьому випадку – на основі полісенсорного сприйняття простору, закріпленого в слові, у дітей створюється узагальнений образ простору.

У значної частини дітей (особливо в дошкільників із глибокою зоровою патологією) спостерігаються також порушення мікро- і макрокоординації рухів, що робить їхнє орієнтування в просторі вповільненим і неточним. Для корекції цих порушень потрібне постійне тренування дітей у виконанні відповідних рухів.

Позначені проблеми просторового орієнтування в дітей з порушенням зору різних підкатегорій обумовлюють зміст і етапи навчання, що необхідно враховувати при плануванні корекційно-педагогічної роботи. [3]

Література

1. Ананьев Б.Г., Рыбалко Е.Ф. Особенности восприятия пространства у детей. – М.: Просвещение, 1964.
2. Люблинская А.А. Особенности освоения пространства детьми дошкольного возраста // Формирования восприятия пространства и пространственных представлений у детей. – М.: АПН РСФСР, 1956. – Вып. 86.
3. Подколзина Е.Н. Особенности пространственной ориентировки дошкольников с нарушением зрения // Дефектология. – 2008. - № 4.
4. Солнцева Л.И. Обучение ориентировке в пространстве // Слепой ребенок в семье / Под ред. Л.И.Солнцевой. – М., 1989.